

Антоанета Дончева

САМЮЪЛ БЕКЕТ – СИЯЙНОТО ОТСЪСТВИЕ

София, 2022

Рецензенти:

проф. д-р Владимир Градев

проф. д-р Боян Знеполски

© Издателство „Изток-Запад“, 2022

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Антоанета Дончева, автор, 2022

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2022

ISBN 978-619-01-1009-5 (твърда подвързия)

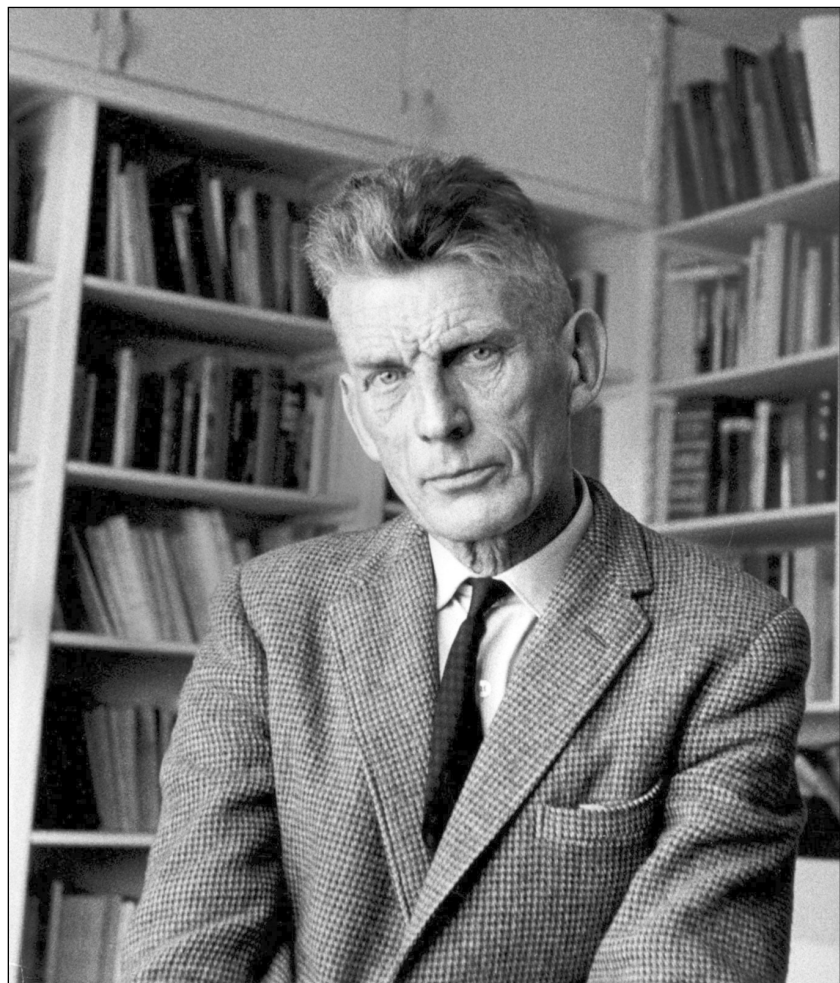
ISBN 978-619-01-1025-5 (мека подвързия)

Антоанета Дончева

САМЮЪЛ БЕКЕТ: СИЯЙНОТО ОТСЪСТВИЕ

СОЦИАЛНА И ПЕРСОНАЛНА ЕНТРОПИЯ
В ТВОРЧЕСТВОТО НА САМЮЪЛ БЕКЕТ

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	11
1. АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТА	11
2. ЗАЩО ЕНТРОПИЯ?	13
3. ОБЩ ПРЕГЛЕД НА КРИТИЧЕСКИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ ВЪРХУ ТЕМАТА	19
4. ЦЕЛ И МЕТОДИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	30
I. ЕЗИКЪТ	35
1. ЛИТЕРАТУРА НА НЕ-ДУМИТЕ	35
2. ДУХЪТ НА ЕПОХАТА	45
2.1. Влияния – Витгенщайн, Хайдегер, Маутнер	49
3. РАЗМАГЪОСВАНЕТО НА ЕЗИКА	56
3.1. Естетика на асимптотичната точка	56
3.2. ОБЕЗСИЛВАНЕТО НА ЕЗИКА – ПЪТИЩА НА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ.....	64
3.3. Това е въпрос на думи, на гласове. Жил Делёз за „изтощения“ език на Бекет.....	71
4. КАКВО Е ДУМАТА?	81
5. ПРОТЕЗНА ИДЕНТИЧНОСТ	84
5.1. НАРАТИВНА ИДЕНТИЧНОСТ.....	86
5.1.1. Пол Рикъор.....	86
5.1.1.1. Статут на събитието.....	88
5.1.1.2. Темпоралност.....	93
5.1.2. Дан Макадамс	94
5.2. ФУНКЦИЯ НА ПРОТЕЗНАТА ИДЕНТИЧНОСТ.....	98

6. МЪЛЧАНИЕТО	108
6.1. СЛЕД КРАЯ НА ЕЗИКА	108
6.2. ВЛИЯНИЯ, ПАРАЛЕЛИ, РЕЦЕПЦИЯ	117
6.3. <i>Le Neutre</i> . МОРИС БЛАНШО И РОЛАН БАРТ	122
6.4. РОЛЯТА НА ПРЕДМЕТИТЕ Е ДА ВЪЗСТАНОВЯТ МЪЛЧАНИЕТО..	127
6.4.1. Обектите – единствено възможният път на Аза към себе си.....	133
6.4.1.1. Възстановяват паметта	134
6.4.1.2. Възстановяват комуникацията	136
6.4.1.3. Възстановяват движението на тялото и „възраждат“ героя. Картезианският кентавър – връзката „деец–мрежа“	137
6.5. ПОКУШЕНИЕ СРЕЩУ ДУМИТЕ В ИМЕТО НА КРАСОТАТА	141
II. ПРАЗНОТА	145
1. МОДУСИ НА ПРОЯВЛЕНИЕ	145
2. ПРАЗНОТА – ОТСЪСТВИЕ НА ХРОНОТОП И СЕБЕИЗГОВАРЯЩ АЗ	152
3. ВСЕКИДНЕВНОТО СЪЩЕСТВУВАНЕ.....	159
4. УЪРСТУЪРД Хо	169
5. СУБЛИМНОТО	177
6. НА ГРАНИЦИТЕ НА БЕЗГРАНИЧНАТА ПРАЗНОТА.....	184
III. ТЯЛОТО	191
1. ПЪРВО ТЯЛОТО.....	191
2. ПЪТИЩА НА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ	194
2.1. ОНТОЛОГИЯ НА БОЛКАТА И РАНЕНОТО ТЯЛО В ТВОРЧЕСТВОТО НА БЕКЕТ	194
2.2. ДА БЪДЕШ САМО БОЛКА И НИЩО ДРУГО, КАК ТОВА БИ ОПРОСТИЛО НЕЩАТА	199
2.3. <i>NIHIL IN INTELLECTU</i>	205
2.4. БЕКЕТ И ХРИСТИЯНСТВОТО. КНИГА НА ИОВА	211

3. ГРОТЕСКНОТО ТЯЛО – ОТЧУЖДЕНИЯТ СВЯТ	216
3.1. <i>Ubi nihil valet</i> – Самюъл Бекет, Франсис Бейкън.....	221
3.2. Шокът, страхът и чудовищата.....	230
3.3. Превръщането в животно.....	238
3.4. В тиренцето между Бога и дявола, между Жюстин и Жулиета.....	241
IV. ВРЕМЕТО	249
1. ЗНАМ, ЧЕ НИКОГА НИКЪДЕ НЕ СЪМ БИЛ	249
2. БЕКЕТ: ЗА СТАРОТО ПОЛОВИНЧАТО ЗНАНИЕ ОТНОСНО КЪДЕ И КОГА!	258
2.1. ВРЕМЕТО КАТО ВЪНШНО УСЛОВИЕ.....	258
2.2. БЕКЕТ – СЛЕДИТЕ НА ВЪЗДЕЙСТВИЯТА. Пруст, Джойс, Шопенхауер.....	264
2.2.1. Артур Шопенхауер.....	265
2.2.2. Марсел Пруст и Джеймс Джойс.....	268
3. ВРЕМЕТО КАТО ВЪТРЕШНА ХАРАКТЕРИСТИКА В ТВОРЧЕСТВОТО НА БЕКЕТ	272
3.1. От едната страна – въглени, от другата – пепел.....	272
4. SEMPERITERNITAS. ОБЩА ДИНАМИКА НА ВРЕМЕТО ПРИ БЕКЕТ	276
5. ФУНКЦИЯ НА ВРЕМЕ-ПРОСТРАНСТВОТО В ПРОЗАТА И ДРАМИТЕ НА БЕКЕТ	282
6. МИТ И РИТУАЛ. БЕКЕТ И ДАНТЕ	287
6.1. Сивите ангели на леността.....	287
6.2. Бекет и влиянието на митологично-ритуалната образност.....	296
6.3. Митът за спускането – <i>CATABASIS</i>	301
6.4. Демитологизация.....	306
7. ФЕНОМЕНЪТ „В ОЧАКВАНЕ НА ГОДО“	313
7.1. Скука и надежда „В очакване на Годо“.....	313
7.2. Скуката.....	317

7.3. НАДЕЖДАТА ДА ОЧАКВАШ ГОДО. Стилистика и механизми на внушението.....	323
7.4. ХУМОРЪТ НА БЕКЕТ.....	324
7.5. НАДЕЖДАТА	328
7.6. ЦЕПНАТИНА В ПЪТЕКАТА НА ВРЕМЕТО – уникалният кайрос „В очакване на Годо“	333
7.6.1. <i>Stérēsis</i>	334
7.6.2. Кайрос. Очакването на Годо като кайрос?	338
8. КРАЯТ НА ИГРАТА	349
8.1. РЕШЕНИЯ: НУЛА. НАДЕЖДИ: НУЛА	350
8.2. ОПИТИ ЗА ОЗНАЧАВАНЕ	353
8.3. МЕЖДУ СЦИЛА И ХАРИБДА.....	360
8.4. МЕНЕ. ТЕСЕЛ. FARES	366
8.5. НЯМА ВЕЧЕ УСПОКОИТЕЛНО. ВЕЧЕ НИКОГА НЯМА ДА ИМА.....	377
9. ОТСЪСТВАЩОТО	378
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	383
ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА.....	393
Произведения на Самюъл Бекет.....	393
Цитирана критическа литература	395

*Благодаря дълбоко на всички близки на сърцето ми хора,
които станаха свидетели на срещата ми
с творчеството на Самюъл Бекет и вярвах, че ще успея
да стигна до края на това дълго и трудно пътуване.*

*Посвещавам тази книга на всички,
които са ме обичали и обичат.*

ВЪВЕДЕНИЕ

1. АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТА

Защо Самюъл Бекет?

Самюъл Бекет е един от най-влиятелните и иновативни автори в световната литература и култура, лауреат на Нобелова награда за литература (1969). Бекет предлага нова координатна система на връзката субект–битие, оказала мощно въздействие върху съвременната културна парадигма. Не е случайно, че драмата „В очакване на Годо“ продължава да е най-влиятелното литературно произведение в театъра и драмата на ХХ в. Творчеството му поставя интелектуални предизвикателства, провокирали обширна изследователска литература, която предлага все по-разнообразни и нееднопосочни отговори на зададените от него проблемни полета.

Бекет има дързостта радикално да запита какво е човекът, когато ни е представен само неговият негатив. Той превръща хаоса, объркването, разпада, празнотата, нечовешкото в естетически и смислов център на своето творчество, изправя се срещу статуквото на литературните норми и основополагащите естетически и етически принципи, прекривайки границите на традиционните ни представи за „човешкото“ и персоналната обвързаност на Аза с езика, телесното, времевостта.

Карл Рагнер Гиеров, основен застъпник за кандидатурата на Бекет за получаване на Нобеловата награда за литература, аргументира избора си с твърдението, че творчеството на Бекет представя човечеството в най-тежките му дефицити – на дъното на социалната и личностна деградацията. Едновременно с това обаче писателят внушава по гениален начин, че дори най-черната визия не е израз на враждебност и nihilизъм, защото само там песимистичната мисъл на твореца и поезията могат да направят чудеса, показвайки възможната реабилитация за човека и

пътя на спасение. Чрез иновативните форми на писане той прави възможна идеята, че модерният човек може да бъде възвишен и в най-голямата нищета и мизерия.

Какво получава, какво остава от човека в творчеството на Бекет? – ще запита Гиеров.

„Просветление. В текстове му черното се оказва сиянието на деня, защото нещата, които хвърлят най-дълбока сянка, са тези, които отразяват източника на най-ярката светлина. [...] Изобразяването на човешката деградация, на която сме свидетели в драматургията и романите на Бекет, може би в най-голяма степен от всичко познато до този момент, не би била възможна, ако са отречени човешките ценности.“¹

Най-точният и изчерпателен отговор на въпроса защо творчеството на Самюъл Бекет е предмет на това изследване дава неговият последовател и приятел, и също носител на Нобелова награда за литература – Харолд Пинтър, когото ще цитирам, защото изразява най-адекватно мотивите този текст да бъде написан.

„Защото, колкото по-далеч отива във всичко, което пише, толкова повече е от полза за мен. Аз не искам философии, трактати, догми, вероизповедания, решения, истини, отговори. Не искам нищо от това, което лесно се продава или разбира. Защото той е най-смелият и безмилостен писател и колкото повече набутва носата ми в мръсотията, толкова повече съм му благодарен. Той не ме съблазнява, не ме будалка, не ме води по утъпкани градински пътеки, не ме подмамва, не ми предлага утешение, изход или откровение, не ме улеснява, не ми продава нещо, което не искам да купя, не се интересува дали го харесвам и разбирам, или не, не прави заключения и не се кълне в нищо. Е, аз ще купя неговата стока, ще захая куката, ще тръгна след него, защото той не остави нито един камък непреобърнат и нито един червей неизваден на показ. Бекет показва раждането на друг вид красота и защото всичко, написано от него, е прекрасно.“²

¹ <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1969/ceremony-speech/>.

² Писмо на Х. Пинтър от 1954 г. до приятел. – В :*Samuel Beckett: The Critical Heritage*, eds. Lawrence Graver, Raymond Federman, London: Routledge & Kegan Paul, 1979, p. 12.